

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-14>
УДК 336.143.2:332.14

Мар'яна Леонідівна Швайко*

кандидат економічних наук, доцент
mlshvayko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3911-0392>

Антоніна Віталіївна Оковита*

студент
antoninaokovyta@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4739-9480>

* Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна

**НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Метою написання статті є аналіз джерел та структури наповнення дохідної частини місцевих бюджетів під час дії воєнного стану в Україні, виявлення основних проблем формування доходів місцевих бюджетів та визначення шляхів їх вирішення. Ми узагальнили ключові зміни до бюджетного законодавства, які були прийняті урядом в умовах воєнного стану для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери, захисту громадської безпеки та життєвих потреб жителів територіальних громад. Аналіз структури доходів місцевих бюджетів за регіонами виявив помітне зменшення надходжень у районах ведення бойових дій та на окупованих (деокупованих) територіях. Натомість у тих регіонах, куди відбулося переміщення підприємств та зосереджена велика кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО), спостерігається значне збільшення надходжень до місцевих бюджетів. Визначено основні проблеми, які перешкоджають підвищенню ефективності формування та розподілу коштів місцевих бюджетів. Ми запропонували вжити низку дієвих заходів для збільшення надходжень до місцевих бюджетів та покращення добробуту населення та економічного стану відповідного регіону.

Ключові слова: **місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, податкові надходження, міжбюджетні трансферти, доходи загального фонду.**

JEL Classification: H71; H72; O2.

Як цитувати: Швайко, М. А., & Оковита, А. В. (2022). Наповнення дохідної частини місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Соціальна економіка*, 64, 159-170. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-14>

In cites: Shvayko, M., & Okovyta, A. (2022). Filling the revenue part of local budgets under the conditions of marital state. *Social Economics*, 64, 159-170. doi: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2022-64-14> (in Ukrainian)

Вступ. Фінанси місцевого самоврядування займають важливе місце в економічній системі будь-якої держави, а місцеві бюджети є найбільшою за чисельністю ланкою бюджетної системи держави, що відіграє значну роль у перерозподілі валового національного продукту та фінансуванні державних видатків (в першу чергу видатків соціальної спрямованості).

Проблеми фінансів місцевого рівня ефективніше вирішувати саме на місцевому рівні, адже посадовці на найвищому рівні управління країною ніколи не зможуть визначити базові проблеми та ключові потреби конкретного міста, ОТГ і, відповідно, знайти найбільш оптимальні шляхи їх вирішення.

Ефективне місцеве самоврядування базується на розвинутому громадянському суспільстві й демократії, несумісній з тоталітарним режимом, що унеможливає узурпацію влади. Після проведення децентралізації в Україні було розширено права органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень та надання їм повної бюджетної самостійності щодо наповнення своїх бюджетів та здійснення видаткових повноважень. Отже, повноваження, фінансові ресурси і контроль – це три кити, на яких базується ефективна модель місцевого самоврядування, за якої територіальні громади максимально мобілізують власні внутрішні резерви.

Головним призначенням місцевих фінанс

сів завжди було забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень; найбільш повне задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг; формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

Метою написання статті є аналіз джерел і структури наповнення дохідної частини місцевих бюджетів під час дії воєнного стану в Україні, виявлення основних проблем щодо формування доходів місцевих бюджетів та визначення шляхів їх вирішення. Особливу увагу приділено податковим надходженням, які займають ліву частку в структурі доходів бюджетів місцевого самоврядування. Визначено, що через запровадження змін в законодавстві, що пов'язані з надскладною ситуацією в країні (зокрема, з березня 2022 року при ввезенні певних продуктів харчування, пального та інших товарів, які задовольняють базові потреби суспільства, ці групи товарів було звільнено від сплати мита і ПДВ; введення добровільної сплати Єдиного податку для деяких груп тощо) було недоотримано значну суму надходжень до бюджетів. Крім того, ведення активних бойових дій на території певної громади, велика кількість вимушено внутрішньо переміщених осіб досить сильно змінили структуру надходжень до місцевих бюджетів за регіонами. Подальші дослідження будуть пов'язані з оцінкою формування дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження виступає процес формування доходів місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми формування доходів місцевих бюджетів під час дії воєнного стану в країні та шляхи їх подолання.

Огляд літератури. Питанням, що пов'язані з удосконаленням процесу формування дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування присвячені праці багатьох українських вчених, таких як О. М. Бабич (2011), А. С. Глушенко (2014), О. М. Підхольний та О. Ю. Журба (2017), Л. В. Лисяк (2017), О. П. Кириленко (2014), А. М. Науменко (2009), Ю. В. Пасічник (2008) та багато інших.

В. А. Янковський та М. Т. Шендригоренко (2020) охарактеризували теоретичні засади доходів місцевих бюджетів та приділили увагу впливу бюджетної децентралізації на склад та структуру доходів місцевих бюджетів. Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Ю. О. Біневич (2021) порівняли наслідки фінансової децентралізації для доходів місцевих бюджетів в Ук-

раїні та країнах ЄС. Г. Гончар (2020) узагальнено теоретико-методологічні та практичні аспекти функціонування доходів місцевих бюджетів в Україні. А. Семенець, Д. Тюріна, Є. Кузькін, О. Ярмак (2021) проведена статистична оцінка складу та структури доходів місцевих бюджетів, виявлено проблеми забезпечення бюджетної автономії регіонів. В. С. Дмитровська та І. В. Кохан (2020), І. З. Сторонянська та Л. Я. Бенюк (2021) дослідили особливості функціонування доходів місцевих бюджетів в умовах пандемії Covid-19. І. Лещух (2022) ідентифікувала фактори впливу на формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах війни.

Тематики формування місцевих бюджетів також широко представлена в світовому науковому колі. Так, Р. Джеймс (2020) емпірично довів, що зміни обсягів міжбюджетних трансфертів не впливають на зменшення фіскальних зусиль місцевих органів влади. М. Кизилтан і А. Б. Єрелі (2022) надали оцінку реалізації фіскальної децентралізації в Турції та її впливу на фіскальну спроможність органів місцевого самоврядування. Також, особливості процесу фіскальної децентралізації для Індонезії розкрив К. Сільвер (2003). Цікавий предмет дослідження обрали С. Берсет, М. Хубер і М. Шелкер (2022), які дослідили вплив шоків доходів бюджетів на місцеву фіскальну політику. Т. Баскаран (2021) оцінив потенціал збільшення ставок місцевих податків і зборів. А. Мараттін, Т. Наннічіні та Ф. Порчеллі (2022) та М. Гессе (2022) розкрили специфіку фіскального коригування в італійських та німецьких муніципалітетах при зміні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Проте, дана тема завжди залишається актуальною, не дивлячись на велику тему досліджень і публікацій різних авторів. Це обумовлено, перш за все постійними змінами, що відбуваються в процесі формування доходів місцевих бюджетів.

Методологія дослідження. При написанні статті застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, використовувалися методи кількісного аналізу економічних показників – для визначення основних трендів щодо наповнення дохідної частини місцевих бюджетів, якісного аналізу та синтезу – для оцінки впливу фіскальних рішень на зміни обсягів доходів місцевих бюджетів, виявлення проблемних питань із наповненням місцевих бюджетів та розроблення заходів для їх подолання; SWOT-аналіз – для виявлення прихованого потенціалу збільшення бюджетних надходжень місцевих бюджетів.

Основні результати дослідження. З впровадженням в Україні військового стану більш гостро постало питання щодо забезпе-

чення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів. Задля забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери, захисту безпеки населення та життєво необхідних потреб мешканців територіальних громад у період дії воєнного стану урядом було прийнято ключові норми бюджетного законодавства в умовах воєнного стану, їх перерахуємо нижче:

- було дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1%;

- введено додаткові правила щодо передачі коштів із спеціального до загального фонду бюджету, а також з місцевого до держбюджету з метою відсічі збройної агресії РФ проти України. Така передача можлива лише на підставі рішення органу місцевого самоврядування, місцевої державної адміністрації, військово-цивільної або військової адміністрації;

- дозволено спрямовувати залишки субвенції на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб цивільного населення, евакуацію, вивезення, переміщення цивільного населення із місцевості, де ведуться бойові дії та небезпечних територій, а також на інші заходи, спрямовані на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану;

- була реалізована можливість передачі коштів між місцевими бюджетами без укладення договору;

- на час дії воєнного стану перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки було зупинено;

- Кабінетом Міністрів України було встановлено певні особливості бюджетних відносин. По-перше, не здійснюються пере-

рахування реверсної дотації до держбюджету з місцевих бюджетів на період дії воєнного стану. По-друге, припинено перерахування міжбюджетних трансфертів з держбюджету до місцевих бюджетів тих територій, які є тимчасово непідконтрольні Україні; кошти можуть бути перенаправлені до місцевих бюджетів тих громад, на територію яких переміщуються люди з тимчасово окупованих територій;

- внесені зміни щодо оподаткування. Уряд надав право на добровільну сплату єдиного податку платникам 1 і 2 груп, а також право застосовувати тим суб'єктам господарювання, річний дохід яких не перевищує 10 млрд грн, і в яких немає обмеження щодо кількості працівників, спрощену систему оподаткування 3 групи за ставкою 2%. Не нараховується і не сплачується екологічний податок і плата за земельні ділянки, що знаходяться на територіях, які тимчасово не контролюються Україною, а також там, де ведуться бойові дії. Штрафи та пені в разі несплати ЄСВ не застосовуються (Децентралізація в Україні, 2022).

Незважаючи на всі труднощі, з якими довелось зіткнутися Україні через повномасштабне вторгнення Росії, місцеве самоврядування продемонструвало стійкість і здатність впоратися з викликами, зокрема і у фінансовій сфері. Про це свідчить суттєве збільшення частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (рис.1).

То ж, завдяки чому місцевим бюджетам вдалося підвищити свою частку в зведеному бюджеті України? Розглянемо рис.2, на якому показано за рахунок яких надходжень з січня по серпень 2022 року формувалися доходи місцевого самоврядування.

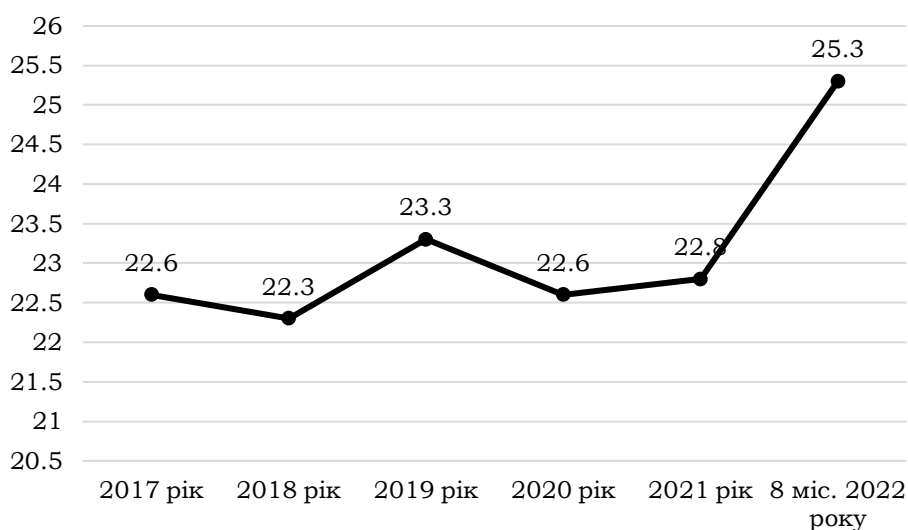

Рис.1. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету, %

Fig.1. Share of local budgets in consolidated budget revenues, %

Джерело: побудовано автором за даними¹

¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

Рис. 2. Структура і обсяги надходжень до місцевих бюджетів за 8 міс. 2022 року, млрд грн
 Fig. 2. The structure and volumes of revenues to local budgets for 8 months 2022 (billion UAH)
 Джерело: побудовано автором за даними ¹

Станом на 1 вересня 2022 року Уряд України здійснив перерахування міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів в обсязі 92,7 млрд грн – це близько 83% від передбачуваних розписом асигнувань. Дотацій з державного бюджету місцевим було перераховано в розмірі 15,3 млрд грн (з них 10,9 млрд грн – базова дотація). Розмір субвенцій з держбюджету місцевим бюджетам складає 77,3 млрд грн, зокрема освітню субвенцію перераховано в розмірі 67,3 млрд грн. Крім того, у розпорядженні органів місцевої влади кожного місяця лишається реверсна

дотація, вона не перераховується до держбюджету у період воєнного стану.

Окрім трансфертів з держбюджету було також перераховано субвенції між місцевими бюджетами в розмірі 3,5 млрд.

Загалом, частка міжбюджетних трансфертів складає більше 27,5% від загальних надходжень до місцевих бюджетів.

На рис. 2 помітно, що основне джерело наповнення місцевих бюджетів України – податок на доходи фізичних осіб. За 8 місяців 2022 року до місцевих бюджетів було перераховано 163,8 млрд грн цього податку.

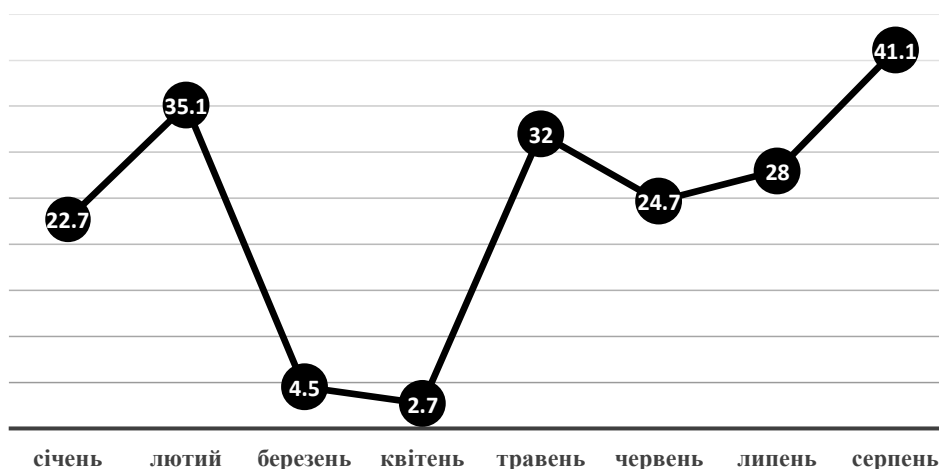

Рис. 3. Приріст надходжень ПДФО до місцевих бюджетів протягом січня-серпня 2022 р., %
 Fig. 3. Increase in personal income tax revenues to local budgets during January-August 2022, %
 Джерело: побудовано автором за даними²

¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

² Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

Протягом січня-серпня 2022 року надходження ПДФО до місцевих бюджетів мали позитивну динаміку (рис. 3), а в серпні, як ми можемо бачити, надходження цього податку мали різкий приріст (+41,1% або ж це +7,1 млрд грн по відношенню до серпня попереднього року). Це зумовлено перш за все зростанням відрахувань із заробітних плат військовослужбовців, а також значну роль в цьому відіграло збільшення нормативу зарахування ПДФО до місцевих бюджетів із 60% до 64% з січня 2022 року.

В структурі доходів загального та спеціального фондів бюджету (з урахуванням трансфертів) податок на доходи фізичних осіб становить майже 47% від загальних надходжень, а в структурі доходів лише загального фонду без трансфертів його частка сягає 66,7% від надходжень.

Розглянемо динаміку надходжень місцевих бюджетів України за січень-серпень 2021-2022 рр. (рис. 4).

З рис. 4 бачимо, що протягом 8 місяців 2022 року надходжень до загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів) надійшло на 10,5% більше, ніж за аналогічний період 2021 р., в грошовому виразі надходження склали 245,8 млрд грн. Здебільшого це обумовлено значним ростом ПДФО (+23,8%), а от втрати від надходжень плати за землю та місцевих податків і зборів в порівнянні з аналогічним періодом минулого

року відповідно складають -21,4% та -9%.

Якщо ж розглядати помісячно динаміку доходів за типами бюджетів (рис. 5), можна зробити висновок, що спостерігається значне переважання доходів об'єднаних територіальних громад над доходами інших місцевих бюджетів. Також простежується падіння надходжень у березні-квітні 2022 року у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, а починаючи з травня, спостерігаємо уже відновлення темпів зростання доходів місцевих бюджетів (+3,5 млрд грн або це +11,9% у порівнянні з травнем 2020 року).

Протягом літніх місяців 2022 року також спостерігається позитивний приріст надходжень до місцевих бюджетів. В липні приріст склав +17,1% (у грошовому виразі 4,9 млрд грн), а у серпні +7,7% (або 2,6 млрд грн), порівняно з відповідним періодом 2021 року.

Якщо ж переглядати структуру доходів місцевих бюджетів в розрізі регіонів (рис. 6), можна зробити висновок щодо помітного зниження надходжень в тих областях, де ведуться бойові дії, або в окупованих (деокупованих) областях. На противагу цьому спостерігається значний приріст доходів місцевих бюджетів в тих регіонах, куди були передислоковані підприємства та зосереджується велика кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

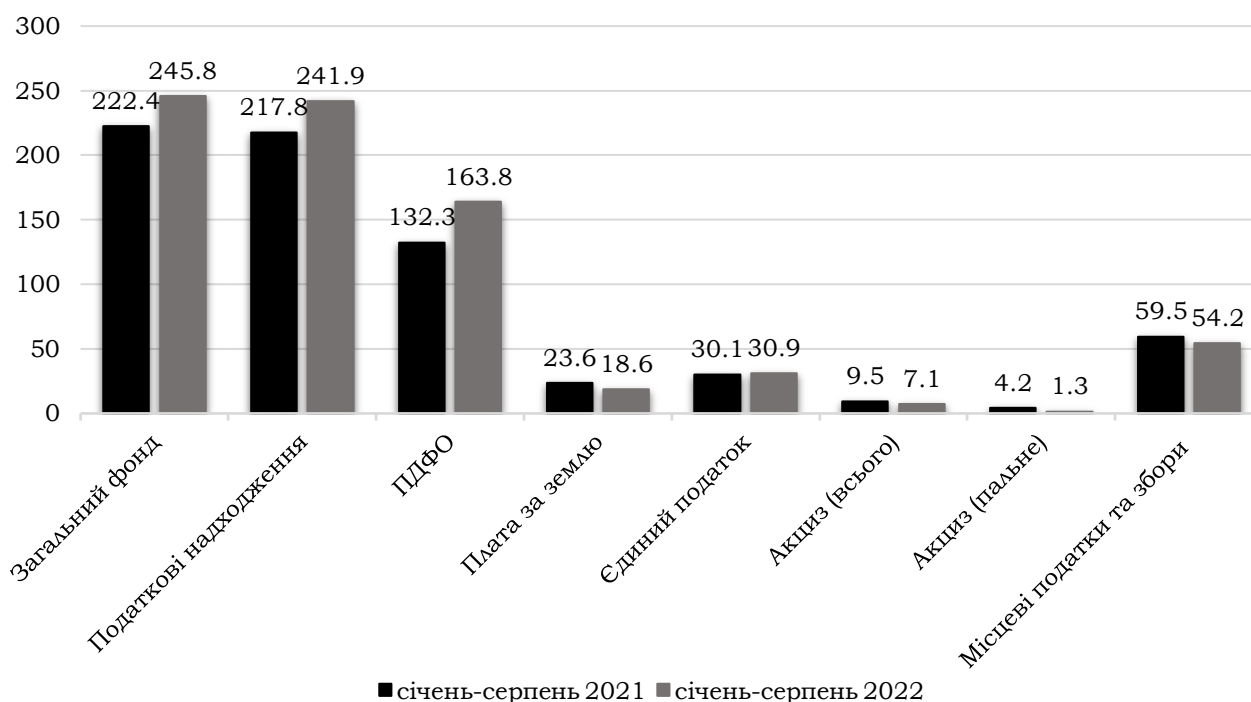

Рис. 4. Динаміка надходжень місцевих бюджетів за січень-серпень 2021-2022 рр., млрд грн

Fig. 4. Dynamics of local budget revenues for January-August 2021-2022 (billion UAH)

Джерело: побудовано автором за даними¹

¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

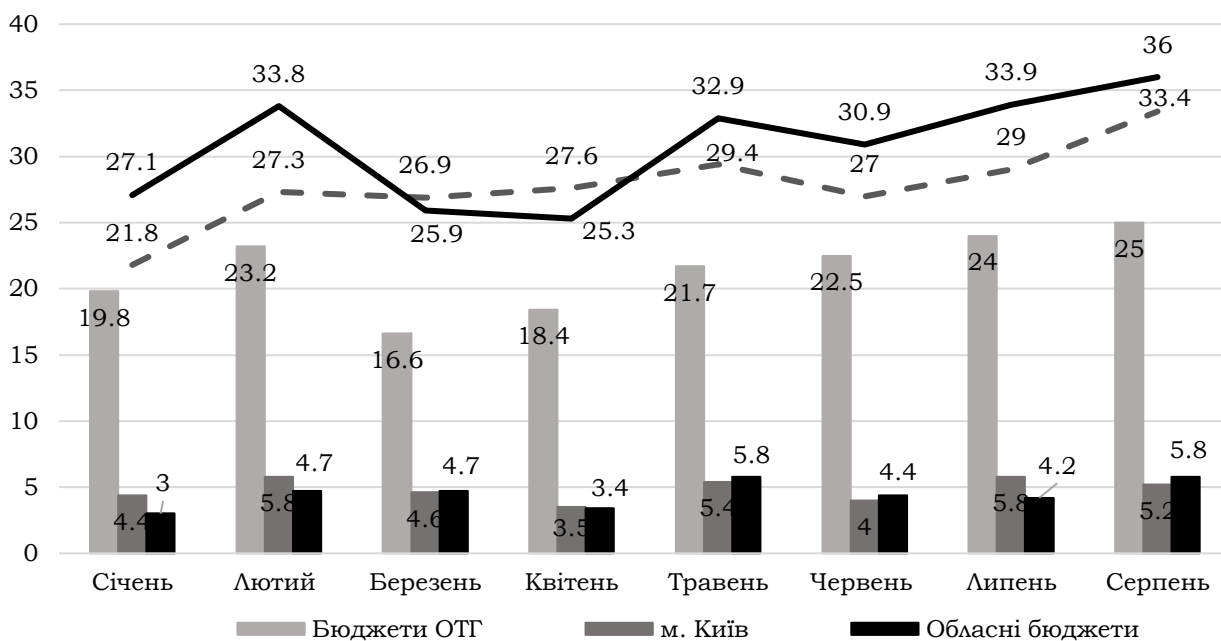

Рис. 5. Помісячна динаміка доходів, млрд грн

Fig. 5. Monthly income dynamics (billion UAH)

Джерело: побудовано автором за даними ¹

Аналізуючи рис. 4, відзначаємо, що висока частка належить єдиному податку – 30,9 млрд грн (8,86%). Висока частка наповнення місцевого бюджету окремої громади цим податком свідчить про сильну за

лежність бюджетних надходжень від функціонування і наявності на її території підприємств. Розглянемо динаміку надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів протягом січня-серпня 2022 року (рис. 7).

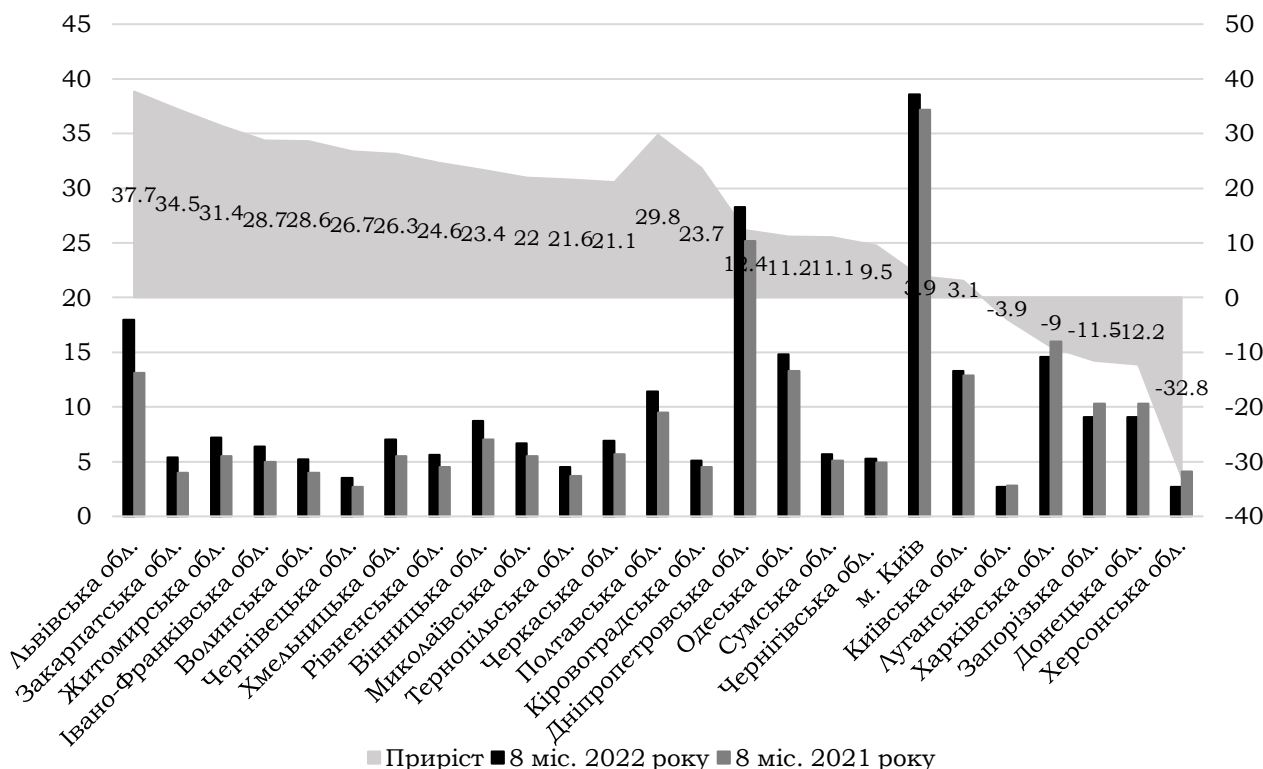

Рис. 6. Надходження доходів загального фонду регіонів протягом січня-серпня 2022р., млрд грн

Fig. 6. Revenues of the general fund of the regions during January-August 2022 (billion UAH)

Джерело: побудовано автором за даними²¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).² Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

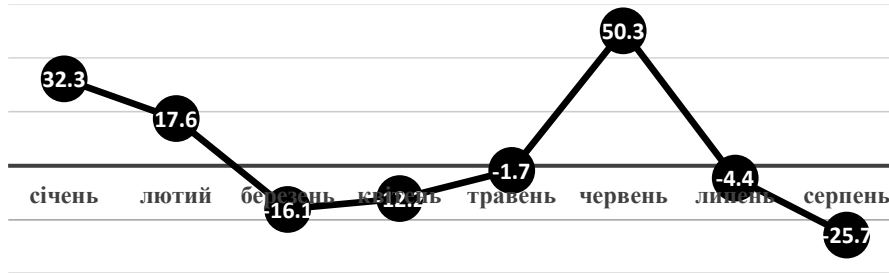

Рис. 7. Приріст надходжень єдиного податку протягом січня-серпня 2022р., %
 Fig. 7. Increase in revenues of the single tax to local budgets during January-August 2022, %
 Джерело: побудовано автором за даними¹

На рис. 7 спостерігаємо постійні коливання динаміка надходжень єдиного податку. Особливо різке зниження надходжень податку до місцевих бюджетів відбулося протягом червня-серпня, коли були зміни від приросту +50,3% до падіння -25,7%. Це пов'язано, перш за все, зі змінами у податковому законодавстві, про які згадувалося вище. Внаслідок чого досить багато суб'єктів господарювання обрали для себе спрощену систему оподаткування, а також віддали перевагу сплаті єдиного податку замість податку на прибуток (протягом перших 8 місяців до місцевих бюджетів було сплачено 10,2 млрд грн або 2,92% від загальних надходжень).

В додаток до цього змінилися і терміни сплати єдиного податку. Якщо раніше необхідно було сплачувати зазначений податок поквартально (протягом 50 днів по закін-

ченню звітного періоду), то за нововведеннями в законодавстві сплата відбувається щомісяця (протягом 30 днів по закінченню звітного періоду).

Якщо ж розглядати надходження єдиного податку в розрізі регіонів (рис. 8), відзначаємо, що спостерігається значний приріст сплати цього податку в західних областях України, на відміну від сходу. Зокрема, приріст +20,3% в Львівській області суттєво відрізняється від зниження таких же надходжень в Сумській, Одеській, Харківській, Миколаївській, Чернігівській, Запорізькій, Донецькій, Херсонській і Луганській областях. Це зумовлено перш за все війною в Україні, через що підприємства з тих областей, які є окуповані і тих, де ведуться активні бойові дії були релоковані в західні регіони країни або ж взагалі призупинили свою діяльність.

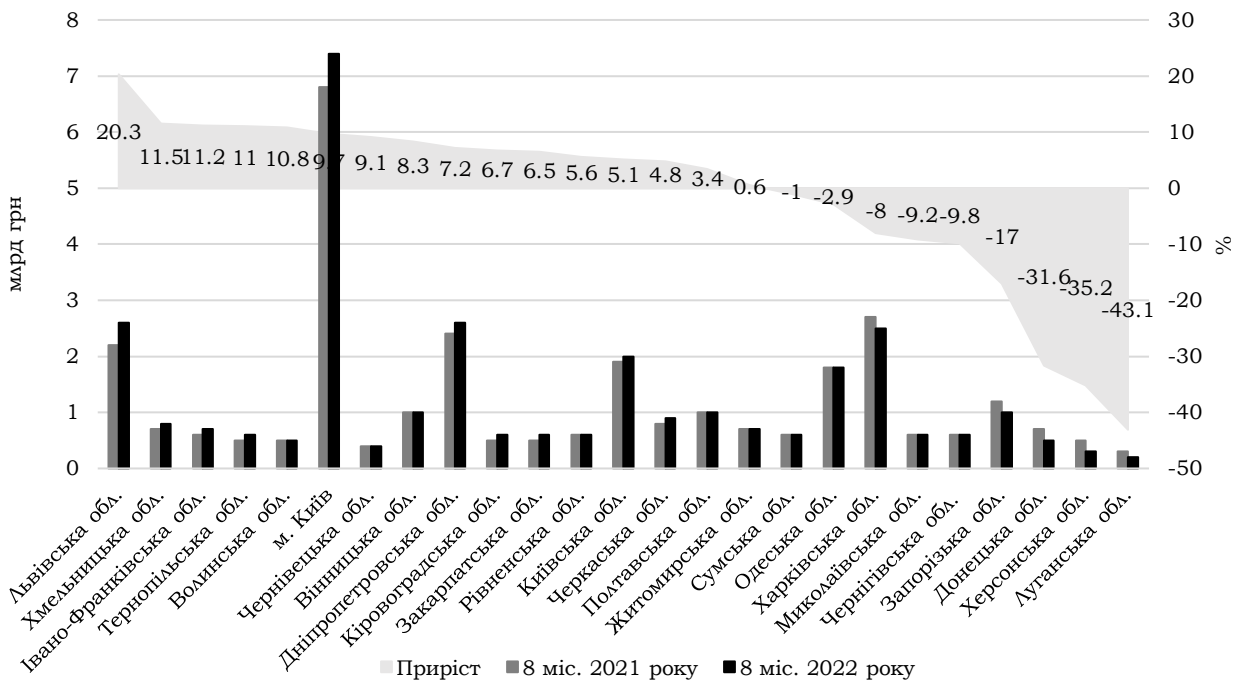

Рис. 8. Надходження єдиного податку в розрізі регіонів протягом січня-серпня 2022р.
 Fig. 8. Receipts of the Unified tax by region during January-August 2022
 Джерело: побудовано автором за даними²

¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

² Там само.

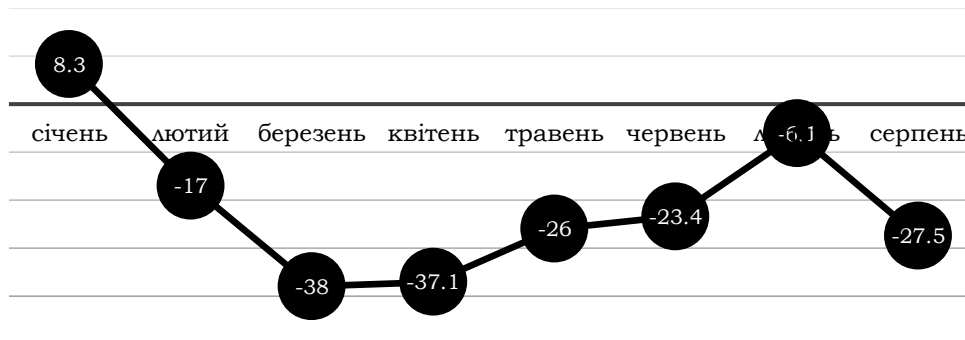

Рис. 9. Приріст надходжень плати за землю протягом січня-серпня 2022 р., %
 Fig. 9. Growth of land fee revenues to local budgets during January-August 2022, %
 Джерело: побудовано автором за даними¹

Найгірша ситуація наразі склалася з платою за землю. Починаючи з лютого і до серпня 2022 року спостерігаємо зниження надходжень (рис.9).

Найбільший спад ми можемо бачити в березні, тоді потенційні втрати склали -38%, а це близько 1,1 млрд грн недоотриманого доходу (і це лише за 1 місяць!). Це зниження також пов'язано зі змінами у податковому законодавстві (Закон України від 15.03.2022 №2120-IX). В цьому законі зазначено, що починаючи з березня 2022 року і до 31 грудня року, наступного за тим, коли буде припинено воєнний стан в країні, не буде нараховуватися і сплачуватися плата за землю на тих територіях, де ведуться чи велися бойові дії.

Ще один податок, який зазнав спаду через податкові пільги, – акцизний податок (рис. 10).

З лютого і до червня 2022 року включно можемо спостерігати негативні тенденції щодо цього податку. Це пояснюється тим, що найбільшу долю в структурі цього податку займав акциз на пальне, але з введенням воєнного стану уряд впровадив зміни в законодавстві, згідно яких ставка акцизу на пальне становила 0 євро за 100 літрів.

Трішки стабілізували ситуацію і забезпечили приріст акцизного податку у структурі доходів місцевих бюджетів акцизи на тютюн і алкоголь. Згідно законодавства, акцизний податок на ці групи товарів було збільшено.

В кінці серпня 2022 року Верховна Рада України прийняла законопроект про відновлення акцизного податку на пальне. Згідно цього Закону встановлено нові ставки акцизу на пальне, а саме: на газ – 52 євро/1000 л; на бензин та дизельне пальне – 100 євро/1000 л; акциз для альтернативних видів палива теж прирівнюється до 100 євро/1000 л. В наслідку цього очікується позитивний приріст сплати даного виду надходжень.

На жаль, на сьогодні перед місцевим самоврядуванням постає чимало нових завдань щодо забезпечення стабільного розвитку громад, врегулювання дисбалансів, які виникають між рівнями розвитку територіальних громад. Також з'являються нові виклики щодо необхідності забезпечення достойного рівня життя на деокупованих територіях та територіях, які постійно піддаються обстрілам і, звісно ж, відновлення пошкодженої інфраструктури.

Рис.10. Приріст надходжень акцизного податку протягом січня-серпня 2022р., %
 Fig.10. Increase in excise tax revenues during January-August 2022, %
 Джерело: побудовано автором за даними²

¹ Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

² Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2022).

Структурувати основні проблеми місцевого самоврядування, виявити слабкі та сильні сторони, запобігти можливим загрозам і збільшити нові можливості фінансів місцевого самоврядування допоможе проведення SWOT-аналізу (табл.1).

Оскільки наповнення місцевих бюджетів більшою мірою відбувається за рахунок сплати податків з доходів економічних

суб'єктів, то проблему зі збільшенням надходжень до бюджетів місцевого самоврядування слід вирішувати шляхом зміцнення і нарощування виробничих потужностей суб'єктів господарювання. Таким чином, буде збільшено рівень дохідності підприємств і, як наслідок, збільшиться дохідна база тої адміністративно-територіальної одиниці, де функціонує підприємство.

Таблиця 1. SWOT-аналіз фінансів місцевого самоврядування
Table 1. SWOT analysis of local self-government finances

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Чітке розмежування повноважень і функцій між центральним та місцевими органами влади. 2. Розвиток демократії в суспільстві. 3. Зростання прозорості й публічності бюджетно-податкових процедур. 4. Місцева влада самостійно приймає рішення про обсяги і спрямування видатків на суспільні послуги, що надаються населенню. 5. Наявність великої кількості землі, що придатна для обробітки та вирощування сільськогосподарської продукції. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недостатність власних фінансових ресурсів місцевих органів влади для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. 2. Незначна частка місцевих податків та зборів у структурі наповнення дохідної частини місцевих бюджетів; натомість, лєвова частка належить загальнодержавним податкам, що частково перераховуються до місцевих бюджетів. 3. Високий рівень «тіньової економіки», виплата заробітної плати «в конвертах» заважають щороку недоотримувати значні суми ПДФО. 4. Відтік капіталу за кордон через офшорні схеми – як наслідок, недоотримання доходів від сплати ПДФО. 5. Високий рівень корупції в країні, що допомагає ухилятися від сплати податків. 6. Погана якість доріг, ізольованість деяких малих сіл.
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES)	ЗАГРОЗИ (THREATS)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Розширення прав місцевих органів влади щодо встановлення податків і зборів на території. 2. Дотримання цільового, раціонального та ефективного використання бюджетних коштів. 3. Активне залучення інвестицій в інтелектуальний розвиток (підвищення кваліфікації персоналу). 4. Перегляд бази оподаткування та ставок на податки та збори. 5. Активна підтримка та сприяння роботі малого та середнього бізнесу з боку місцевої влади. 6. Залучення малого та середнього бізнесу до вирішення соціальних проблем. 7. Розвиток сільського господарства з використанням нових технологій, добрив та техніки. 8. Покращення стану доріг. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Механічне застосування іноземного досвіду без урахування національних особливостей. 2. Високий рівень залежності від міжнародних позик – як наслідок, стрімке нарощування державного боргу. 3. Війна та території країни, політична нестабільність, що заважає залучати іноземних інвесторів. 4. Світова фінансова та економічна криза. 5. Низький рівень життя, погіршення соціальних стандартів життя. 6. Ізоляція та вимирання малих віддалених сіл. 7. Високий рівень урбанізації через відсутність робочих міст у селах чи невеликих містечках. 8. Міграція висококваліфікованих вітчизняних фахівців за кордон.

Подолання тіньової економіки та корупції в країні також сприятиме зростанню доходів місцевих бюджетів.

Відзначимо також, що з впровадженням реформи місцевого самоврядування, рівень доходів місцевих бюджетів зростає. Однак, діюча система акумулювання фінансових ресурсів до місцевих бюджетів потребує вдосконалення шляхом подальшого зростання частки власних доходів.

Реальні фінансові можливості місцевого самоврядування в Україні значно обмежені на сьогоднішній день – це і являється гальмом демократичних змін в державі. Доцільним буде розширити права місцевих органів влади щодо встановлення місцевих податків і зборів.

Висновки. Проводячи аналіз функціонування фінансів місцевого самоврядування, було виявлено, що основними проблемами, які заважають підвищувати ефективність формування і розподілу коштів місцевих бюджетів, є:

- недостатність власних джерел наповнення місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку регіону;
- залежність місцевої влади від фінансування центральними органами влади;
- високий рівень тіньової економіки у порівнянні з європейськими країнами;
- відтік капіталу за кордон через війну;
- корупція та контрабанда на державних кордонах, використання офшорних схем;
- відсутність робочих місць у селах та невеликих містах тощо

Для усунення наявних проблем, слід вжити ефективних заходів для зростання доходів місцевих бюджетів та покращення добробуту населення і економічного стану відповідного регіону. Вважаємо, що такими заходами можуть бути:

- нарощування виробничих потужностей суб'єктів господарювання;
- підтримка з боку місцевої влади малого та середнього бізнесу на території громади та залучення цих підприємств до вирішення соціально- економічних проблем регіону;
- дотримання цільового, раціонального та ефективного використання коштів місцевих бюджетів;
- здійснювати активне залучення інвестицій для розвитку регіону;
- здійснити більш ефективний перерозподіл частини надходжень з державного бюджету – місцевим;
- здійснити перегляд та оптимізацію умов та ставок місцевих податків та зборів, розширивши повноваження органів місцевого самоврядування у цьому питанні;
- проводити більш ефективне управління земельними ресурсами, наприклад, переглянути діючі договори оренди; створити бази даних платників земельного податку; своєчасно переглядати розміри орендної плати тощо;
- залучення до сплати податку на доходи фізичних осіб відокремлених підрозділів юридичних осіб, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, створення нових робочих місць;
- розширення повноважень місцевих органів влади щодо встановлення податків та зборів на підконтрольній їм території;
- при пошуку додаткових джерел фінансування можна звернутися до європейського досвіду і впровадити випуск муніципальних цінних паперів, але важливо пам'ятати, що вони мають спрямовуватися винятково на розвиток соціальних об'єктів і в жодному разі не на здійснення поточного обслуговування або ж закриття касових розривів бюджетів місцевих рад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Янковський В. А., Шендригоренко М. Т. Доходи місцевих бюджетів в Україні: сутнісна складова та сучасний стан у рамках реформи бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 331-337. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-331-337>
2. Лисяк А. В., Качула С. В., Біневич Ю. О. Зміни доходів та видатків місцевих бюджетів в процесі фінансової децентралізації: досвід ЄС в українських реаліях. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 22-29. DOI: <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.1.22>
3. Гончар Г. П. Особливості формування доходів місцевих бюджетів. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 45. С. 225-232. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure45-36>
4. Семенець А., Тюріна Д., Кузькін Є., Ярмач О. Статистичне дослідження формування доходів місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 310-319. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v1i36.227916>
5. Дмитровська В. С., Кохан І. В. Доходи місцевих бюджетів в умовах пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16(1). С. 180-190. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.16.180-190>
6. Сторонянська І. З., Бенюк Л. Я. Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. *Економіка України*. 2021. № 5. С. 59-77. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059>
7. Лещук І. В. Доходи місцевих бюджетів в умовах війни: трансформація структури та перспективи подальшого формування. *Бізнес Інформ*. 2022. № 4. С. 74-82. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-74-82>

8. Jaimes R. Fiscal adjustments at the local level: evidence from Colombia. *Int Tax Public Finance*. 2020. Vol. 27. Pp. 1148–1173. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-020-09598-2>
9. Kiziltan M., Yereli A. B. Evaluating local fiscal capacity and fiscal effort of Turkish local governments: Evidence from spatial panel data analysis. *Econ Change Restruct*. 2023. Vol. 56. Pp. 441–472. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09424-1>
10. Silver C. Do the donors have it right? Decentralization and changing local governance in Indonesia. *Ann Reg Sci*. 2003. Vol. 37. Pp. 421–434. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00168-003-0162-9>
11. Berset S., Huber M., Schelker M. The fiscal response to revenue shocks. *Int Tax Public Finance*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09727-z>
12. Baskaran T. The revenue and base effects of local tax hikes: evidence from a quasi-experiment. *Int Tax Public Finance*. 2021. Vol. 28. Pp. 1472–1518. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-021-09657-2>
13. Marattin L., Nannicini T., Porcelli F. Revenue vs expenditure based fiscal consolidation: the pass-through from federal cuts to local taxes. *Int Tax Public Finance*. 2022. Vol. 29. Pp. 834–872. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-021-09682-1>
14. Hesse M. Higher Taxes for Fiscal Consolidation? Expected and Unexpected Effects of Municipal Tax Policy. *Int Adv Econ Res*. 2021. Vol. 27. Pp. 287–302. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11294-022-09841-y>
15. Бабич О. М. Співвідношення централізації та децентралізації в системі державного управління. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2011. № 2. С. 109–112.
16. Глущенко А. С. Фінанси : навч. посіб. Львів : «Магнолія 2006», 2014. 440 с.
17. Лисяк Л. В. Напрями вдосконалення бюджетної політики України в умовах децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2(58). С. 42–56.
18. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
19. Науменко А. М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 127–131.
20. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України : навч. посібник. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 670 с.
21. Підхонний О. М., Журба О. Ю. Проблеми забезпечення та шляхи збільшення доходів місцевих бюджетів. Львів, 2017. С. 996-999.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022 р.

Стаття рекомендована до друку 29.11.2022 р.

Mariana Shvayko*, PhD (Economics), Associate Professor
mlshvayko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3911-0392>

Antonina Okovyta*, Student
antoninaokovyta@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4739-9480>

* V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

FILLING THE REVENUE PART OF LOCAL BUDGETS UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. Due to the full-scale war with the Russian Federation, many Ukrainian villages and cities have changed beyond recognition. After February 24, Ukraine's economy is paralyzed, but local authorities are making great efforts to ensure that the regions continue to develop and the population of Ukraine feels the support of local authorities. And at a time when a full-scale war is going on in Ukraine, the issue of quality provision of the revenue base of local budgets and the identification of reserves for the growth of their resource base, the optimal redistribution of funds within the country is more acute than ever. The purpose of writing the article is to analyze the sources and structure of filling the revenue part of local budgets during the martial law in Ukraine, to identify the main problems related to the formation of revenues of local budgets and to determine ways to solve them. We summarized the key changes in budget legislation that were adopted by the government under martial law to ensure the effective functioning of the budget sphere, protection of public safety and vital needs of residents of territorial communities. An analysis of the structure of local budget revenues by region revealed a noticeable decrease in revenues in areas where hostilities are taking place or in occupied (de-occupied) areas. In contrast, there is a significant increase in local budget revenues in those regions where businesses have been relocated and a large number

of internally displaced persons (IDPs) are concentrated. We have identified the main problems that prevent increasing the efficiency of the formation and distribution of funds of local budgets. We proposed to take a number of effective measures to increase the income of local budgets and improve the welfare of the population and the economic condition of the respective region.

Keywords: **Local Budgets, Local Budget Revenues, Tax Revenues, Intergovernmental Transfers, General Fund Revenues.**

JEL Classification: H71; H72; O2.

REFERENCES

1. Yankovskyi, V. A., & Shendryhorenko, M. T. (2020). Revenues of Local Budgets in Ukraine: The Essential Component and the Current Situation in the Framework of the Budget Decentralization Reform. *Business Inform*, 11, 331-337. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-331-337> (in Ukrainian)
2. Lysiak, L., Kachula, S., & Binevych, Y. (2021). Changes in local budget revenues and expenditures in the financial decentralization process: EU experience in ukrainian realities. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 1, 22-29. doi: <https://doi.org/10.32702/23066814.2021.1.22> (in Ukrainian)
3. Honchar, H. (2020). Features of location of local budget revenues. *Market Infrastructure*, 45, 225-232. doi: <https://doi.org/10.32843/infrastruct45-36> (in Ukrainian)
4. Semenets, A., Tiurina, D., Kuzkin, Y., & Yarmak, O. (2021). Statistical research on local budget's revenue formation amidst decentralization. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(36), 310-319. doi: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.227916> (in Ukrainian)
5. Dmytrovska, V. S., & Kokhan, I. V. (2020). Local budget revenues in the convention of the COVID-19 pandemic. *The actual problems of regional economy development*, 16(1), 180-190. doi: <https://doi.org/10.15330/apred.1.16.180-190> (in Ukrainian)
6. Storonyanska, I., & Benovska, L. (2021). Economy of regions in the conditions of the coronavirus crisis: trends of development and their impact on tax revenues of local budgets. *Economy of Ukraine*, 5, 59-77. doi: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059> (in Ukrainian)
7. Leshchukh, I. V. (2022). Revenues of Local Budgets in the Context of War: Transformation of the Structure, Prospects for Further Formation. *Business Inform*, 4, 74-82. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-74-82> (in Ukrainian)
8. Jaimes, R. (2020). Fiscal adjustments at the local level: evidence from Colombia. *Int Tax Public Finance*, 27, 1148-1173. doi: <https://doi.org/10.1007/s10797-020-09598-2>
9. Kiziltan, M., & Yereli, A. B. (2023). Evaluating local fiscal capacity and fiscal effort of Turkish local governments: Evidence from spatial panel data analysis. *Econ Change Restruct*, 56, 441-472. doi: <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09424-1>
10. Silver, C. (2003). Do the donors have it right? Decentralization and changing local governance in Indonesia. *Ann Reg Sci*, 37, 421-434. doi: <https://doi.org/10.1007/s00168-003-0162-9>
11. Berset, S., Huber, M. & Schelker, M. (2022). The fiscal response to revenue shocks. *Int Tax Public Finance*. doi: <https://doi.org/10.1007/s10797-022-09727-z>
12. Baskaran, T. (2021). The revenue and base effects of local tax hikes: evidence from a quasi-experiment. *Int Tax Public Finance*, 28, 1472-1518. doi: <https://doi.org/10.1007/s10797-021-09657-2>
13. Marattin, L., Nannicini, T. & Porcelli, F. (2022). Revenue vs expenditure based fiscal consolidation: the pass-through from federal cuts to local taxes. *Int Tax Public Finance*, 29, 834-872. doi: <https://doi.org/10.1007/s10797-021-09682-1>
14. Hesse, M. (2021). Higher Taxes for Fiscal Consolidation? Expected and Unexpected Effects of Municipal Tax Policy. *Int Adv Econ Res*, 27, 287-302. doi: <https://doi.org/10.1007/s11294-022-09841-y>
15. Babych, O. M. (2011). Correlation of centralization and decentralization in the system of public administration. *Journal of Kyiv University of Law*, 2, 109-112. (in Ukrainian)
16. Glushchenko, A. S. (2014). *Finance: Study guide*. Lviv: "Magnolia 2006". (in Ukrainian)
17. Lysiak, L. V. (2017). Directions for improving the budget policy of Ukraine in the context of decentralization. *Scientific view: economics and management*, 2 (58), 42-56. (in Ukrainian)
18. Kyrylenko, O. P. (Eds.). (2014). *Local Finance: textbook*. Ternopil: Economic thought of TNEU. (in Ukrainian)
19. Naumenko, A. M. (2009). Directions for increasing the profitability of local budgets. *Finances of Ukraine*, 5, 127-131. (in Ukrainian)
20. Pasichnyk, Y. V. (2008). *Budget system of Ukraine: Textbook*. - 2nd ed. revised and supplemented - Kyiv: Znannya. (in Ukrainian)
21. Pidkhomnyi, O. M., & Zhurba, O. Y. (2017). Problems of ensuring and ways to increase local budget revenues. Lviv. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 30.10.2022.

The article is recommended for printing 29.11.2022.